

Työttömien Keskusjärjestön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle HE 112 VP

Työttömien Keskusjärjestö kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa lausuntopyynnöstänne,

Hallituksen esityksessä (ChatGPT:n tiivistelmän mukaan) tavoitteena on:

- Uudistaa perusturvaa ja parantaa työnteon kannattavuutta
- Yksinkertaistaa sosiaaliturvajärjestelmää ja yhtenäistää etuudet
- Toteuttaa sosiaaliturvakomitean suositukset
- Siirtyminen kohti yhtä perusturvaetuutta – Yleistukea

Lain Keskeiset ehdotukset

- Uusi laki: Yleistukilaki korvaa peruspäivärahan ja työmarkkinatuen
- Tavoite turvata työttömän toimeentulo ja edistää työllistymistä
- Tarveharkintainen etuus, täysimäärä vastaa nykyistä perusosaa
- Työtulot sovitellaan kuten ansiopäivärahassa
- Kouluttamattomille 21 viikon odotusaika
- Vanhempien tulojen vaikutus lievenee (tuloraja 2 500 €/kk)

Hallinnolliset muutokset

- Kela toimeenpanee yleistuen
- Työvoimaviranomainen antaa lausunnot työllistymisedellytyksistä
- Tietojen luovutusta koskevia sääntöjä kevennetään ja selkeytetään
- Laki sovitetaan perustuslakivaliokunnan linjausten mukaiseksi

Rahoitus

- Rahoitus: valtio, kunnat ja työttömyysvakuutusmaksut
- Työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitetaan yleistuki työssäoloehdon täyttäneille

Tiivistelmä: Lakiesityksen vaikutukset kotitalouksien asemaan

Kokonaiskuva

- **Valtaosaan kotitalouksista muutokset eivät vaikuta.**
Suurin osa työttömyysetuuden saajista ei koe muutosta käytettävissä olevissa tuloissaan.
- **Tulojen muutokset ovat keskimäärin pieniä, mutta vaikutuksia kohdistuu selvästi tiettyihin ryhmiin**

Ketkä hyötyvät?

1. Nuoret aikuiset (18–24-vuotiaat) ja 45–54-vuotiaat:

- Tulot kasvavat etenkin niillä, jotka saavat osittaista työmarkkinatukea ja asuvat vanhempiansa luona.
- **Vanhempien tulorajojen nosto 2 500 euroon** parantaa näiden henkilöiden asemaa.
- **Miehillä** keskimääräinen etuuden kasvu on suurempi kuin naisilla.

2. Yksinasuvat ja "muut kotitaloudet":

- Näissä ryhmissä tulojen kasvu yleisintä (esim. opiskelijat vanhempiansa luona).
- **Yleistuen vähennysprosentin lasku** parantaa yksinasuvien tilannetta.

Ketkä kärsivät?

1. 55–64-vuotiaat:

- Suurin tulojen pieneneminen johtuu **tarveharkinnan erityissääntöjen poistumisesta** (liittynyt omistukseen, esim. metsätuloihin).
- Heiltä poistuu mahdollisuus välttyä tarveharkinnalta iän perusteella.

2. Lapsiperheet ja parit (sekä lapsettomat että lapselliset):

- Puolison ja lasten tulot vaikuttavat yleistukeen, koska tarveharkinta laajenee.
- Tulot pienenevät erityisesti pareilla, joilla on keskituloja.

3. Naiset:

- Saavat harvemmin lisää etuutta kuin miehet ja keskimääräinen lisä on pienempi.
- Vaikka sekä miesten että naisten etuus usein pienenee, miehillä menetys on suurempi euromääräisesti.

Muutokset euromääräisesti

- Noin 5 000 henkilöltä etuus pienenee, keskimäärin **-1 166 €/vuosi**.
- Noin 2 600 henkilöllä etuus kasvaa, keskimäärin **+617 €/vuosi**.

- Kotitaloustasolla:
- Tulot pienenevät keskimäärin **-434 €/vuosi per kotitalous**.
- Henkilökohtaisesti jyvitettyä muutos **-171 €/vuosi per henkilö**.

Vaikutukset suhteessa tuloihin

- Vähintään 5 %:n **tulonmenetyksiä kokee 801 henkilöä**, kasvuja 440.
- Useimpien kohdalla muutos jää alle 1 %:n tuloista.

Vaikutukset kotitaloustyypeittäin

- **Suurimmat tappiot:**
 - **Lapsettomat parit:** Suurimmat tulomenetykset, etenkin yli 100 €/kk.
 - **Parit, joilla lapsia:** Useilla tulot pienenevät, mutta pienemmissä määrin.
- **Suurimmat hyödyt:**
 - **Muut kotitaloudet** (esim. nuoret vanhempiensa luona).
 - **Yksinasuvat**, tosin vaikutukset pienempiä.

Erityisryhmät

- **Peruspäivärahan lisäpäivillä olevat (n. 300 henkilöä):**
 - Siirtyvät yleistuelle, etuuden määrä ei muutu, mutta **tulevat tarveharkinnan piiriin**.
- **Työssäoloehdon täyttäneet ilman kassan jäsenyyttä:**
 - Saattaa tulla **kaksi omavastuuaikaa**, mikä **heikentää asemaa työttömyyden alussa**.

Työttömien Keskusjärjestö toivoo esitykseen parannuksia

Työttömien Keskusjärjestö kannattaa sosiaaliturvan yksinkertaistamista tai joustavoittamista tavalla, joka varmistaa, että kansalaiset saavat heille tarkoitetut etuudet tehokkaasti ja asiakkaitten oikeuksien sekä tarpeiden pohjalta. Kannatamme SOSTEn joustoturvan mukaista syyperusteista sosiaaliturvamallia, joka joustaa elämäntilanteen mukaan. Myös Kelassa muhinut perusturvaehdotus olisi mielestämme askel parempaan suuntaan. Silloin Kelan tehtävä olisi arvioida ja varmistaa, että asiakas saa kaiken heidän tilanteensa oikeuttaman tuen. Jäsenistössämme on suhteellisen paljon myös perustulon kannattajia. Riittävä perustulo tukisi erityisesti työttömiä, jotka hankkivat yritysluontoisesti tuloja.

Tässä lakiesityksessä Yleistukea kehitetään lähinnä työmarkkinatuen ehdoilla, ja yllä olevasta ChatGPT:n tiivistelmästä näkyy, että työttömyysturvan kokonaistasolla muutokset koskevat suhteellisen vähäistä

joukkoa työttömiä. Mutta näiden joukossa on selkeitä häviäjiä. Noin 5 000 henkilöltä etuus pienenee, keskimäärin -1 166 €/vuosi, mikä on jo erittäin merkittävä heikennys työttömien budjetissa.

Tämä uudistus olisi kannatettava tilanteessa, jossa yleistuki olisi riittävä ensisijainen etuus. Valitettavasti yleistuki ei tule esitetyssä muodossa olevan riittävä, ja nyt pääasiassa heikennetään peruspäivärahaa yhdistämällä se työmarkkinatukeen. Toimeentulotukeen turvautuvien joukko tulee siis tämänkin esityksen myötä laajenemaan.

Työssäoloehdon täyttymiseen perustuva peruspäivärahan lopettaminen on heikennys nykyiseen työttömyysturvaan. Ne työttömät, jotka olisivat olleet oikeutettuja ansiosidonnaiseen, mutta eivät ole liittyneet kassan jäseniksi, nyt ikään kuin putoavat yleistuelle hyötymättä palkasta perittävästä ansiosastaan. On toki muitakin julkisia sosiaalietuuksia, joista välttämättä veronmaksaja ei hyödy käytännössä elämänsä aikana.

Peruspäivärahan sijaan työttömillä on mahdollisuus hakea ansiosidonnaista työttömyysturvaa. On tärkeää, että tiedotus tästä on riittävää. Tällä hetkellä työttömien yleisin etuus on työmarkkinatuki. Alta näkyy heinäkuun vertailutietojen perusteella, miten (vailla toimenpiteitä olevien) työttömien osalta nämä tilastot jakautuvat.

Vuosi	2021	2 022	2 023	2 024	2 025
Ansiopäiväraha	141 490	100 653	99 345	109 102	104 224
Kelan työttömyysturva	231 271	185 091	181 215	191 918	218 507
Yhteensä	372 761	285 744	280 560	301 020	322 731
Ansiopäivärahan osuus	37,96 %	35,22 %	35,41 %	36,24 %	32,29 %

hlöä
hlöä
hlöä

Tarveharkinnan laajentaminen

Suurin periaatteellinen ongelma tässä esityksessä on tarveharkinnan laajentaminen. Tämä toteutetaan niin, että peruspäivärahassa nyt olevat tarveharkinnan poikkeussäännöt poistetaan. Tämä muutos kohdistuu erityisesti lapsiperheisiin ja iäkkäisiin työttömiin. Tarveharkinnalla tarkoitetaan *”kaikkia työttömän tai hänen vanhempiensa tuloja tulon lähteestä ja veronalaisuudesta riippumatta”* muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Lakiesityksessä todetaan: *”Yleistukea maksettaisiin työttömälle työnhakijalle, jolla ei olisi oikeutta ansiopäivärahaan tai saajan, joka olisi jo saanut enimmäisajan ansiopäivärahaa. Lisäksi yleistuen saaminen edellyttäisi taloudellisen tuen tarvetta eli yleistuki olisi tarveharkintainen työttömän työnhakijan etuus. Yleistuen työtulot soviteltaisiin kuten ansiopäivärahan saajan työtulot työttömyysturvalain sovittelua koskevien säännösten mukaisesti. Yleistuen täysimääräinen määrä olisi työttömyysturvalaissa säädetyin ansiopäivärahan perusosan suuruinen. Jos yleistuen hakijalla ei olisi peruskoulun tai lukion jälkeistä tutkintoon johtavaa, ammatillista valmiuksia antavaa koulutusta, yleistukea maksettaisiin 21 viikon odotusajan jälkeen. Yleistuki maksettaisiin osittaisena henkilölle, joka asui vanhempiensa taloudessa eikä olisi täyttänyt työttömyysturvalaissa tarkoitettua työssäoloehtoaa. Tuen määrään vaikuttavien vanhempien tulojen tuloja olisi nykyistä osittaista työmarkkinatukea korkeampi.”*

Hyvää esityksessä on, että vanhempiensa taloudessa olevien kohdalla yleistuen tarveharkinta nousee 2500 euroon/kk. Tämä on aika alhainen summa, nykykustannuksilta. On silti kummallista, että yleistuessakaan ei ole ikärajoitusta. Eli vanhempiensa taloudessa asuva voi olla melko iäkäsikin.

Suurina häviäjinä ovat ne peruspäivärahan saajat jotka, asuvat vanhempiensa luona, jotka siirtyvät tarveharkinnan piiriin. Jatkossa heille yleistuki maksettaisiin osittaisena 35 prosenttisena. Tämä tarkoittaa vain noin 280 euroa kuukaudessa. Taso on aivan liian matala ja lisää riskiä toimeentulo-ongelmille.

Onko yhteiskunnallisesti taloudellisesti tai muutoin järkevää, että paine siirtyä omaan asuntoon kasvaa työttömänä (eli täyden työttömyysturvan lisäksi tulisi asumistuki ja mahdollinen toimeentulotuki)? Näissä tilanteissa ennemminkin kaivataan enemmän henkilökohtaista asiakaspalveluotetta, joko sosiaalityötä tai esim. tarvelähtöistä työllisyyspalvelua tai opiskelua.

Lisäksi SOTE-järjestökentältä on tullut palautetta siitä, että työttömien omaishoitajien tuki kuuluu tarveharkinnan piiriin. Vastaava tilanne voi olla perhepäivähoitajilla tai sijaisomaishoitajilla. Alla olevassa valtioneuvoston asetuksessa yleistuesta, omaishoidon tukea ei nähdä poikkeuksena. Onko kohtuullista, jos vanhempiensa luona asuva työtön toimii vanhempansa omaishoitajana 35 % prosentin yleistuella? Tällaisia tilanteita voi periaatteessa tulla vastaan esimerkiksi silloin, kun omaishoidettavalla vanhemmalla on jotain tuloja, mitkä ylittävät 2500 euron rajan. Joka tapauksessa tilanne voi johtaa sekä vanhemman, että lapsen uupumiseen.

Omaishoidon tuloja ei välttämättä muutoinkaan haeta, vaikka ei asuttaisi samassa taloudessa, koska se heikentäisi työttömyysturvaa. Näissä tilanteissa, joissa työtön on tosiasiallisesti omaishoitaja, eikä ole tehnyt omaishoidon sopimusta, hän jää vaille omaishoidon palveluita.

Alla on esitys ”valtioneuvoston asetus yleistuesta, johon näitä poikkeuksia tulee harkita lisättävän.”

”Valtioneuvoston asetus yleistuesta

Lain 4 §

Huomioon otettavat tulot

Yleistukilain 16 §:n mukaisina yleistuen tarveharkinnassa tai yleistukilain 18 §:n mukaisessa osittaisessa yleistuessa huomioitavina maksamisajankohdan tilannetta vastaavina tuloina pidetään kaikkia työttömän tai hänen vanhempiensa tuloja tulon lähteestä ja veronalaisuudesta riippumatta, kuitenkin lukuun ottamatta:

- 1) satunnaisia tuloja, kuten perintöä, lahjaa, satunnaista myyntivoittoa ja niihin verrattavia tuloja;*
- 2) erityisistä kustannuksista saatuja korvauksia, kuten matkapäivärahoja, matkakustannusten korvauksia ja sairaanhoitokustannusten korvauksia;*
- 3) vanhempien sellaisia työtuloja, joiden ansainta-aika on lyhyt ja joiden ei voida katsoa vaikuttavan henkilön tulotasoon työttömyyden kestäessä;*
- 4) takautuva kertasuorituksena maksettavaa eläkettä;*
- 5) kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai elinkaudeksi pidätettyä etuutta (syytinki);*
- 6) lapsen toiselta vanhemmalta saamaa elatusapua taikka tämän sijaan saatua elatustukea;*
- 7) tarveharkintaista vanhemman yleistukea;*
- 8) muuta kohtiin 1–7 rinnastettavaa tuloa.”*

Yleistuesta puuttuu lapsikorotus

Työttömyysturvasta poistettiin lapsikorotus ja nyt se puuttuu myös yleistuesta. Työttömiin lapsiperheisiin on kohdistunut monin tavoin sosiaaliturvan heikennyksiä. Samaan aikaan työttömyys on pysynyt korkealla ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut. Ei ole yhteiskunnan edunmukaista, että sukupolvikokemukseksi syntynyt työttömyys vaikuttaa lapsiin. Aiemmista lamoista on huomattu, että pitkäaikainen työttömyys voi altistaa myös tulevat sukupolvet työttömyyteen ja pitkäaikaiseen köyhyyteen.

Lopuksi

Mikäli yleistuessa paremmin huomioitaisiin vanhempiensa luona asuvien lasten tilanne, sekä työttömien omaishoitajien tilanteet, tätä esitystä voisi kannattaa. Nyt tämä näyttäytyy vielä keskeneräiseltä.

Lisäksi esimerkiksi sosiaaliturvakomiteassakin on kiinnitetty huomioita työllisyyspalveluiden liian vähäiseen määrään ja kytkeytymiseen yleisturvauudistuksessa. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaaliturvan-uudistaminen-edellyttää-parlamentaarista-yhteistyötä-ja-vastauksia-vaikeisiin-kysymyksiin>).

Hallituksen tulee uudistaa sosiaaliturvaa laajemmasta näkökulmasta hyödyntäen paremmin työttömien ja työnantajien tarpeisiin perustuvia julkisia työllisyyspalveluita, koulutusta ja laajemmin paremmin kohdentuvia sosiaali- ja terveyspalveluita.

Työttömien Keskusjärjestön puolesta,

Jukka Haapakoski

Toiminnanjohtaja

Työttömien Keskusjärjestö

Yliopistonkatu 5, 6. krs

00100, Helsinki

jukka.haapakoski@tyottomat.fi

Y-tunnus: 1003909-9

+358 50 577 2580